

DETERMINANTE SAMOPOŠTOVANJA U ADOLESCENCIJI

SAŽETAK: Samopoštovanje kao evaluativni aspekt samopoimanja vrlo je važno u životu svakog čovjeka, kako za njegov lični tako i za njegov profesionalni uspjeh. Osnovni cilj ovog istraživanja je ispitati determinante samopoštovanja mladih koji pohađaju srednju školu. Globalna razina samopoštovanja je ispitivana Rosenbergovom skalom samopoštovanja na uzorku od 51 učenika srednje škole (prvih i četvrtih razreda). Svi ispitanici su iz općine Zavidovići u Bosni i Hercegovini. U radu je provjeravana razlika u razini samopoštovanja s obzirom na spol, dob i školski uspjeh. Samopoštovanje ispitivane grupe ne razlikuje se s obzirom na mjerene prediktore.

KLJUČNE RIJEČI: samopoštovanje, spol, dob, školski uspjeh.

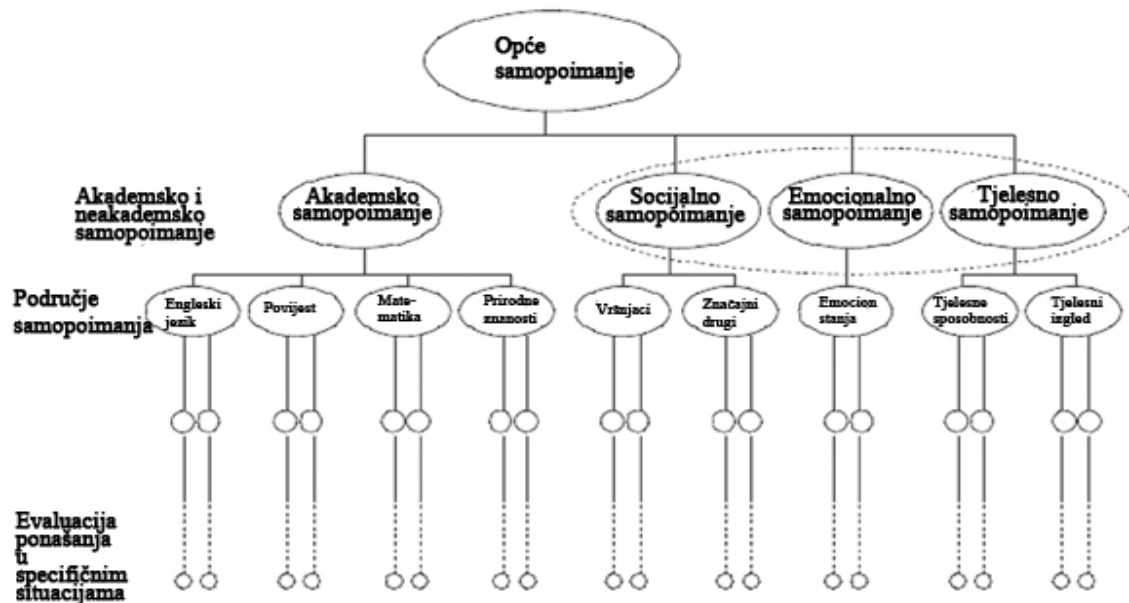
Uvod

Istraživanje o samopoimanju vrlo je važno budući da vjerovanje pojedinca o samome sebi djeluje na njegova osjećanja i ponašanje. Spoznaja o sebi pomaže pojedincu pri objašnjavanju prošlih događaja, razumijevanju sadašnjeg, ali u pri predviđanju budućeg ponašanja. Kroz svakodnevne interakcije sa socijalnom sredinom pojedinac generalizira vlastitu ličnost u tzv. kognitivne sheme u kojima se sve informacije mogu svrstati u dva važna aspekta: samopoimanja (deskriptivni aspekt sebe) i samopoštovanje (evaluativni aspekt sebe).

U *Websterovom rječniku engleskog jezika* navedena su četiri temeljna značenja samopoimanja i to: sveukupna ličnost pojedinca, tipičan karakter ili ponašanje pojedinca, osobu u njenom najboljem izdanju, te jedinstvo elemenata (tijelo, emocije, mišljenje i sl.) koji čine pojedinca prepoznatljivim. Najjednostavnije rečeno, samopoimanje predstavlja skup mišljenja i stavova što ih pojedinac ima o sebi samome. Odnosno, samopoimanje je „fenomenološka organizacija iskustva individue i ideja o njoj samoj u svim aspektima njezina života“ (Coombs, 1981. prema Lacković-Grgin, 1994: 11). Govoreći o strukturi samopoimanja, autor Byrne (1986, prema Tomljenović i Nikčević-Milović, 2005) navodi da postoje četiri teorijska shvaćanja strukture samopoimanja. Prvo i najstarije se odnosi na shvatanje samopoimanja kao jednodimenzionalnog konstrukta. Drugo, samopoimanje je višedimenzionalno i hijerarhijski organiziran konstrukt. Treće, samopoimanje se sastoji od više nezavisnih faktora, te četvrto, tzv. kompenzacijski model po kojem postoje relacije među facetama čiji odnos može biti u inverzivnim relacijama. Od svih multidimenzionalnih modela samopoimanja najbolju razradu i empirijsku potvrdu ima višedimenzionalni, hijerarhijski model autora Shavelsona, Hubnera i Statona objavljen 1976. godine (Shaffer, 2009). Model je utemeljen na shvatanju autora da se samopoimanje razvija kroz interakciju s okolinom i subjektivnu interpretaciju okoline, ali i kroz evaluaciju značajnih drugih. Na vrhu ovog modela nalazi se opće samopoimanje koje se dijeli na dvije komponente: neakademski i akademski self. Neakademsko samopoimanje obuhvata socijalno, emocionalni i tjelesno samopoimanje. Spomenute komponente dalje obuhvataju specifične grupe faktora.

---

*amela_abidovic@yahoo.com

Slika 1. Struktura samopojmanja (Shavelson, Hubner i Stanton, 1976; prema Shaffer, 2009)

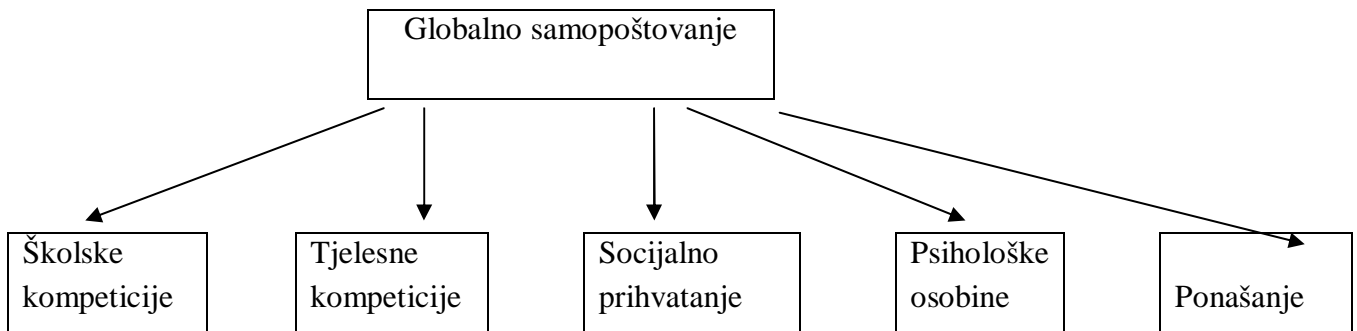
Samopojmanje prema ovim autorima ima sedam bitnih karakteristika: 1. predstavlja organizirano, strukturirano iskustvo o sebi; 2. multifacetično je tj. sastoji se od faceta u koje pojedinac kategorizira informacije; 3. hijerarhijski je organizirano na način da su općenitiji aspekti samopojmanja nadređeni aspektima koji se odnose na poimanje sebe u specifičnim situacijama; 4. samopojmanje je stabilno (facete bliže generalnom nivou stabilnije od onih koje se nalaze na nižim nivoima hijerarhije); 5. razvija se tokom života i s dobi postaje sve bogatije dimenzijama; 6. ima deskriptivnu i evaluativnu dimenziju kojom pojedinac opisuje sebe i 7. može se dobro diferencirati od nekih drugih konstrukta (Lacković-Grgin, 1994). Integraciju navedenih pristupa u istraživanju samopojmanja ponudio je autor Rosenberg (1979) koji pretpostavlja da pojedinac posjeduje opći osjećaj samopoštovanja koji nadilazi samoevaluaciju u specifičnim područjima njegovog života, te ga naziva globalnim samopoštovanjem. Autor Rosenberg (1979), dalje, razlikuje „unutrašnje samopoštovanje“ utemeljeno na iskustvu i „vanjsko samopoštovanje“ utemeljeno na ocjenama značajnih drugih. Unutrašnje samopoštovanje stabilnije je od vanjskog samopoštovanja. Drugim riječima, prema ovom modelu samopojmanje se sastoji od općeg samopoštovanja i različitih ocjena kompetentnosti u pojedinim područjima pojedinčevog života (Harter, 1988).

1. Samopoštovanje

Definicije samopoštovanja uglavnom se vežu za osjećaj vlastite kompetentnosti i efikasnosti ili za osjećaj dostojanstva ili samopouzdanja, dok u novije vrijeme tumačenje samopoštovanja uključuje i jedno i drugo. Kada govorimo o načinu na koji ljudi evaluiraju sami sebe, danas možemo razlikovati dva tipa samopoštovanja i to: eksplicitno i implicitno samopoštovanje. Eksplicitno samopoštovanje proizvod je svjesnih ili namjernih vrednovanja zasnovanih na kognitivnim procjenama sebe, dok je implicitno samopoštovanje nesvjesno i nenamjerno, a produkt je iskustva i automatskih evaluacija sebe (Galliot i Schmeichel, 2006; Bosson i sur., 2003; Epstein i

Morling, 1995, prema Zeigler-Hill, 2006). Jednu od prvih definicija samopoštovanja ponudio je James (1980) naglašavajući da svako živo biće svakodnevno preispituje kvalitetu vlastitog življenja i sposobnosti. Upravo ovo preispitivanje i vrednovanje vlastite vrijednosti James (1980) naziva samopoštovanjem. Samopoštovanje je prema spomenutom autoru odnos između ostvarenih uspjeha u poljima života koja su značajna za nekog pojedinca i doživljenih padova koji su spriječili njegov uspjeh (Lacković-Grgin, 1994). Prema istom autoru, samopoštovanje je dvofaktorski konstrukt koji s jedne strane predstavlja razvojnu i motivacijsku snagu, a s druge uvijek je usmjeren prema uspjehu.

Poslije Jamesovog tumačenja samopoštovanja, jednu od danas najčešće korištenih definicija samopoštovanja ponudio je Rosenberg (1966) definirajući samopouzdanje kao stabilnost osjećaja vlastite vrijednosti ili dostojanstva (Lebedina-Menzoni i sur., 2008). Ovaj stabilan osjećaj vrijednosti rezultat je odnosa između ostvarenih vrijednosti i doživljenih neuspjeha i usko ga određuje proces socijalizacije i subjektivnih iskustava same osobe. Coopersmith (1967) pod samopouzdanjem podrazumijeva stav pojedinca o prihvaćanju ili neprihvaćanju sebe. Samopoštovanje uključuje postojanje četiri osnovna stava i to: stav o vlastitoj sposobnosti, važnosti, uspješnosti i vrijednosti (Bezinović, 1988, prema Filipović, 2002). Definiciju koja integrira navedena tumačenja samopoštovanja i koja je ujedno najpotpunija, dao je Nathalien Branden (1969) određujući samopoštovanje kao iskustvo nošenja s životnim iskustvima i doživljaj sreće koje to iskustvo nosi sa sobom. Prema istom autoru, samopoštovanje se razvija kroz život, ono je osnovna ljuska potreba, te gubitak samopouzdanja nužno vodi ka gubitku motivacije. Slijedi da samopoštovanje predstavlja pozitivan ili negativan stav prema kognitivnim, emocionalnim, socijalnim i ponašajnim osobinama, diskrepancu između idealnog „Ja“ i realnog „Ja“, psihološke odgovore koji uključuju emocionalno vrednovanje trenutnog stanja, te kao dio self sistema koji je usko povezan s evaluacijom i samoregulacijom. Prve znakove evaluacije sebe moguće je uočiti kod djece stare svega tri-četiri godine i usko su povezani s kvalitetom privrženosti djeteta-roditelj, a kasnije i s evaluacijama od strane značajnih drugih (Verschueren, Buyek i Marcoen, 2001, prema Shaffer, 2009). Slično kao i kod odraslih, samopoštovanje djece uključuje procjene vrijednosti i sposobnosti iz različitih područja života i integraciju ovih vrijednosti u jedinstvenu sliku o sebi (Harte, 1999; Marsh i Ayotte, 2003, prema Shaffer i Kipp, 2010). U skladu s ovim Susan Harter (1982, 1999, 2005) predložila je hije-rarhijski i multidimenzionalan model samopoštovanja u dječjoj dobi prema kojem se na vrhu ovog modela nalazi globalno samopoštovanje kojeg čine ukupne procjene vlastite vrijednosti. Dimenzije koje određuju globalno samopoštovanje su: školske kompetencije, tjelesne kompetencije, socijalno prihvaćanje, psihološke osobine i ponašanje (Shaffer i Kipp, 2010).

Slika 2. Multidimezionalni i hijerarhijski model samopoštovanja (Harter, 1996, prema Shaffer, 2009)

Autorica Harter (1996) primjećuje da su u predškolskoj dobi dječje procjene globalnog samopoštovanja dosta visoke. Eccles i sur. (1993) zaključuje da se ove procjene odnose više na dječje želje i izbjegavanje opisivanja sebe kao loših ili slabih. Međutim, Marsh, Ellis i Craven (2002) i Measelle i sur. (1998) nalaze korelacije između dječjih procjena samopoštovanja i procjene nekih njihovih osobina od strane učitelja, pri čemu zaključuju da dječje procjene i nisu tako nerealno visoke kako se ranije mislilo. Procjene globalnog samopoštovanja osmogodišnjaka sve su bliže procjenama drugih ljudi o njima samima. Naime, u ovoj dobi samopoštovanje zavisi od djetetovog doživljaja kako ih drugi procjenjuju i od načina na koji procjenjuju sami sebe (Shaffer i Kipp, 2010).

1.1 Samopoštovanje u adolescenciji

Usljed brojnih promjena koje se dešavaju u doba adolescencije, procjene samopoštovanja postaju sve više diferencirane. Ova različitost samopoštovanja odnosi se na različitost vrednovanja sebe u različitim odnosima s kojima se adolescent susreće (Harter, Waters i Whitesell, 1998). Tako adolescenti mogu izvještavati o visokom globalnom samopoštovanju, jer procjenjuju postojanje dobrih i toplih odnosa s roditeljima i nastavnicima, dok paralelno takva uspješnost u odnosima s vršnjacima ne postoji. Autorica Harter i sur. (1998) izvještava da je navedeno posljedica adolescentske sposobnosti da u procjenama vlastitog samopoštovanja uključe ne samo kako ih procjenjuju drugi već i kako oni sami sebe procjenjuju (Shaffer, 2009). Kada je u pitanju stabilnost samopoštovanja Lacković-Grgin (1994) izvještava da samopoštovanje u doba adolescencije postaje niže, posebno u doba srednje adolescencije, da bi se tek u doba kasne adolescencije postepeno oporavilo. Slično izvještavaju i autori Trzesniewski, Donnellan i Robins (2003), odnosno da su procjene samopoštovanja u doba djetinjstva i rane adolescencije relativno stabilne, te u dobi kasne adolescencije i rane odrasle dobi (Shaffer, 2009). Za razvoj adolescentskog samopoštovanja naročito su bitni odnosi s roditeljima, odnosno roditeljski stil koji prevladava, te odnosi s vršnjacima (Shaffer i Kopp, 2010). Adolescenti koji pokazuju visoko samopoštovanje obično imaju tople i podržavajuće roditelje uz jasna i precizna pravila ponašanja, ali i pouzdan odnos s nekoliko prijatelja koji im pružaju socijalnu podršku.

Savremena psihološka literatura bilježi veliki broj istraživanja posvećenih samopoštovanju u kojima nastoji ispitati povezanost ovog konstrukta i niza psiholoških obilježja pojedinca.

Prema teoriji samodeterminacije (Deci i Ryan, 1985, prema Burić, Macuka, Sorić i Vulić-Prtorić, 2008) zdrava slika o sebi ostvaruje zadovoljenje triju psiholoških potreba: 1) potreba za kompeticijom ili osjećajem osobe da je sposobna u okolini u kojoj djeluje; 2) potreba za autonomijom ili osjećajem da upravlja svojim ponašanjem i izborima, te 3) potreba za povezanošću, odnosno osjećaj podrške od značajnih drugih. Osobe s visokim samopoštovanjem sebe cijene i poštuju, smatraju se vrijednim poštovanja i općenito imaju pozitivnu sliku o sebi. U doba adolescencije visoko samopoštovanje naročito se vezuje uz bolje socijalne vještine, odnosno mogućnost ostvarivanja kvalitetnijih odnosa s drugim ljudima pri čemu postoje razlike kada je u pitanju ponašanje djevojaka i mladića. Djevojke koje pokazuju postojanje visokog globalnog samopoštovanja ostvaruju suportivnije odnose s drugim ljudima (Thorne i Michaelieu, 1996, prema Shaffer i Kipp, 2010). Adolescenti visokog samopoštovanja teže prihvataju socijalnu stvarnost ukoliko ona nije u skladu s njihovim opažanjima, te lakše započinju i prekidaju socijalne interakcije (Baumeister i sur., 2003, prema Burić, Macuka, Sarić i Vulić-Prtorić, 2008). Kada je u pitanju školsko postignuće pozitivno samopoštovanje se smatra jednim od ključnih faktora, uspjeha pri čemu je danas najprihvaćenije mišljenje da su školski uspjeh i samopoštovanje u recipročnom odnosu (Marsh i Yeung, 1998), mada autor Baumeister i sur. (2003) smatra vjerovatnijim da školske ocjene djeluju na samopoštovanje nego obrnuto (Burić i sur., 2008). U adolescentskoj dobi, visoke razine samopoštovanja povezane su smanjenom pojavom depresivnih i anksioznih simptoma (Gerard i Buehler, 2004, prema Shaffer i Kipp, 2010), ali i s smanjenom vjerovatnosti pojave delinkventnog i antisocijalnog ponašanja (Grolnick i Beis-wenger, 2006; Tice i Gailliot, 2006, prema Burić, Macuka, Sarić i Vulić-Prtorić, 2008).

Zanimljivi su rezultati istraživanja kojim se nastojala ispitati povezanost samopoštovanja i agresivnih oblika ponašanja što Shaffer (2009) naziva „tamnom“ stranom visokog samopoštovanja. Dok je u nekim istraživanjima utvrđeno da agresivni pojedinci imaju niže samopoštovanje (Donnellan, Trzesniewski, Robins, Moffitt i Caspi, 2005; Webster, Kirkpatrick, Nezlek, Smith i Padock, 2007), u drugim istraživanjima ova povezanost nije nađena (Bushman i Baumeister, 1998; Buss i Perry, 1992, prema Ručević i Duvnjak, 2010). Jedno od mogućih objašnjenja ovakvih rezultata jest da su zapravo različiti oblici agresivnog ponašanja povezani s različitim nivoima samopoštovanja (Bushman i sur., 2009; prema Ručević i Duvnjak, 2010).

Autorice Justić i Kurterovac-Jagodić (2010) istraživale su o odnosu samopoštovanja i kupovine odjeće kod mladih. Naime, rezultati ovih istraživanja govore u prilog tome da su adolescenti koji imaju visoko samopoštovanje općenito sigurniji u sebe, pa čak i prilikom donošenja odluke o kupovini odjeće, manje biraju, ali i brinu ako prilikom izbora i pogriješe. S druge strane, osobe niskog samopoštovanja imaju općenito negativnu sliku o sebi i svojim vrijednostima što nužno rezultira pojavom manje poželjnih stanja i oblika ponašanja. Osoba s niskim samopouzdanjem svoje neuspjehe atribuirala interno, te proživljeni neuspjesi na njih ostavljaju teške i dugotrajne posljedice. U adolescentskom uzrastu, niske razine samopoštovanja povezane su s nizom nepovoljnih ishoda kao što su loš školski uspjeh, poremećaji prehrane, te općenito loše zdravstveno stanje (Kendler i sur., 1998, prema Burić, Macuka, Sarić i Vulić-Prtorić, 2008).

Autori Harper i Mashall (1991, prema Plummer, 2005) nalaze da je kod adolescenata s niskim samopoštovanjem češća konzumacija alkohola i droga, ali i pojava adolescentskih trudnoća. Slično su dokazala i longitudinalna istraživanja koje je proveo autor Trzensniewski i sur. (2006, prema Shaffer i Kipp, 2010) gdje mladi niskog samopoštovanja, pored smanjenih men-

talnih i tjelesnih mogućnosti, te općenito slabijeg ekonomskog stanja, u dvadesetim godinama pokazuju veći broj kriminalnih ponašanja. Kada su i pitanju interakcije s drugim ljudima, ovakvi adolescenti imaju više negativnih interakcija i općenito manji osjećaj pripadanja grupi (Lebedina-Manzoni, Lotar i Ricijaš, 2008). Rezultati istraživanja koje su proveli autori DeHart, Pelham i Tennan (2006) također su uspjela dovesti u vezu nisko samopoštovanje i ranjivost, a koja je povezana s osjetljivošću na mnoge fizičke i mentalne bolesti među kojima su najčešće depresija i anksioznost. Sažeto, visoko samopoštovanje podstiče adaptivni razvoj kao i druge prosocijalne oblike ponašanja, dok u isto vrijeme sprečava nastanak neadaptivnih i antisocijalnih ponašanja.

2. Istraživanje

Osnovni cilj ovog istraživanja je ispitati determinante samopoštovanja mladih koji pohađaju srednju školu. Namjera istraživanja, pored primarno postavljenog cilja koji se odnosi na ispitivanje samopoštovanja u odnosu na spol, dob i ostvareni školski uspjeh, odnosi se i na ispitivanje povezanosti samopoštovanja i ključnih dimenzija ličnosti.

Učesnici u ovom istraživanju su bili mladi, učenici prvog i četvrtog razreda Gimnazije „Rizah Odžević“ u Zavidovićima. U istraživanju je učestvovao ukupno 51 ispitanik, od čega je 31 ispitanik ženskog, a 20 muškog spola. Učenika koji su ostvarili odličan uspjeh bilo je 22, vrlo dobrih 20, dobrih 8, dovoljan 1, dok učenika koji su ostvarili nedovoljnim uspjeh u ovom istraživanju nije bilo. U odnosu na dob u ovom istraživanju je bilo 24 učenika prvih razreda, te 27 učenika četvrtih razreda.

Rosenbergova skala samopoštovanja (RSE) – u pokušaju operacionaliziranja samopoštovanja, Rosenberg je 1965. godine konstruirao Skalu samopoštovanja. Pretpostavio je postojanje globalnog samopoštovanja, odnosno onog što pojedinac misli o sebi kao o ličnosti, koje je sastavljeno od povezanih aspekata samopoimanja. Skala po definiciji mjeri unidimenzionalni konstrukt globalnog samopoštovanja.

Skala sadrži deset tvrdnji, pet definiranih u pozitivnom smjeru, a pet u negativnom. Ispitanici za svaku tvrdnju na skali od 1-5 (od „smatram da je tvrdnja u potpunosti netačna“ do „smatram da je tvrdnja u potpunosti tačna“) iskazuju svoj stepen slaganja s pojedinom tvrdnjom. Rezultat na RSE formira se zbrajanjem zaokruženih brojeva uz pojedinu tvrdnju, s tim da se odgovori u 2., 3., 4., 6. i 9. tvrdnji boduju u obrnutom smjeru. Tako minimalan broj bodova na RSE iznosi 0, a maksimalan 40 bodova. Veći rezultat upućuje na višu razinu samopoštovanja. Cronbachov alfa koeficijent u našem istraživanju iznosi 0,71

Ispitivanje je sprovedeno tokom mjeseca oktobra 2012. godine u Gimnaziji „Rizah Odžević“ u Zavidovićima. Vrijeme individualnog ispitivanja nije bilo unaprijed dogovoreno, nego je ispitivanje provedeno prije, poslije ili za vrijeme nastave. Svakom učesniku je najprije objašnjena svrha ispitivanja, te su mu potom podijeljeni psihološki mjerni instrumenti. Ispitivanje je bilo anonimno, te su učesnici zamoljeni za iskrenost u odgovaranju. Po potrebi, učesnici su dobivali dodatna objašnjenja ili pomoć pri ispunjavanju instrumenata. Sudjelovanje u istraživanju je bilo dobrovoljno.

2.1 Rezultati istraživanja

Ispitivanje razlike u razini samopoštovanja s obzirom na spol ispitanika

Budući da rezultati na testu samopoštovanja odstupaju od normalne distribucije, pri istraživanju razlika u razini samopoštovanja kod muških i ženskih ispitanika koristili smo Mann-Vitnijev test. U Tablici 1. dati su osnovni statistički pokazatelji rezultata na testu samopoštovanja s obzirom na spol ispitanika.

Tablica 1. Osnovni statistički pokazatelji rezultata na testu samopoštovanja u odnosu na spol ispitanika

	Spol	N	Sredina	
			ranga	Suma rangova
Samopostovanje	Muški	20	20,30	304,50
	Ženski	31	24,35	730,50
Total		51		

Tablica 2. Rezultati Mann-Whitney testa

	samopoštovanje
Mann-Whitney U	184,500
Wilcoxon W	304,500
Z	-,979
p	,327

Na osnovu Tabele 2. vidi se da je Z vrijednost -.979 uz nivo značajnosti od .327, na osnovu čega možemo zaključiti da ne postoji statistički značajna razlika između muških i ženskih ispitanika u procjeni samopoštovanja. Odnosno, osobe u doba adolescencije jednako evaluiraju sebe bez obzira na spol. Nekoliko je mogućih objašnjenja ovakvog rezultata. Uzimajući u obzir da je samopoštovanje usko vezano za kvalitetu interakcija s značajnim drugim, moguće je da mladi bez obzira na spol uspijevaju ostvariti isti kontakt sa svojom okolinom koji rezultira da i njihov evaluativni dio samopoimanja bude isti. Također, moguće je da adolescenti jednako kao i adolescentice doživljavaju približno uravnotežen broj pozitivnih i negativnih iskustava na osnovu kojih su gradili sliku o sebi. Također, moguće je da su adolescenti i adolescentice okruženi značajnim drugim, prvenstveno roditeljima, koji na jednak način postupaju sa svojom djecom, dajući im jednake povratne informacije o njihovim sposobnostima.

Iako navodi u literaturi u potpunosti nisu sukladni, može se ipak zaključiti da su dobiveni rezultati u skladu sa očekivanjem. Istraživanja Wadea isur. (1989) pokazuje da globalno samopoštovanje nije ovisno o spolu, te da se razlike u odnosu na spol mogu naći samo u pojedinim dimenzijama samopoštovanja. S druge strane autor Mckee i Sherriffs (1957) uspijevaju dokazati značajno veći nivo inferiornosti kod studenata u odnosu na studente, što je i u skladu sa stereotipima koji su prisutni prema ženama kao znatno slabijim u odnosu na muškarce. Osim toga,

istraživanja uspijevaju dokazati da žene imaju i slabija očekivanja i potcjenjivanje samih sebe u odnosu na muškarce što se često vezuje za slabijom slikom o sebi (Pastor, 2004).

Naše istraživanje nije potvrdilo navedene nalaze, te je u skladu sa istraživanjem autorice Lacković-Grgin (1988) koja na uzorku ispitanika u dobi od 13, 15 i 17 godina također pokazuje nepostojanje spolnih razlika niti na jednom nivou.

Ispitivanje razlike u razini samopoštovanja s obzirom na dob ispitanika

Prilikom istraživanja razlika u razini samopoštovanja u odnosu na dob ispitanika koristili smo Mann-Whitney test. U Tablici 3. dat je prikaz sredine rangova rezultata na testu samopoimanja u odnosu na dob ispitanika.

Tablica 3. Osnovni statistički pokazatelji rezultata na testu samopoštovanja u odnosu na spol ispitanika

	Razred	N	Sredina ranga	Suma rangova
samopoštovanje	Prvi razred	24	15,54	217,50
	Četvrti razred	27	16,38	278,50
	Total	51		

Tablica 4. Rezultati Mann-Whitney testa
samopoštovanje

Mann-Whitney U	112,500
Wilcoxon W	217,500
Z	-,260
p	,795

Uvidom u Tablicu 4. jasno je da ne postoji statistički značajna razlika u razini samopoštovanja u odnosu na prediktorsku varijablu dobi. Slijedi da mladi bez obzira na dob na jednak način evaluiraju sebe. Iako je prvobitno planirano da će dob značajno djelovati na samopoštovanje, takvi rezultati u ovom istraživanju nisu potvrđeni.

Prve znakove evaluacije sebe moguće je uočiti kod djece stare svega tri-četiri godine i usko su povezane s kvalitetom privrženosti djeteta-roditelj, a kasnije i s evaluacijama od strane značajnih drugih (Verschueren, Buyek i Marcoen, 2001, prema Shaffer, 2009).

Slično kao i kod odraslih, samopoštovanje adolescenata uključuje procjene vrijednosti i sposobnosti iz različitih područja života i integracija ovih vrijednosti u jedinstvenu sliku (Harte, 1999; Marsh i Ayotte, 2003, prema Shaffer i Kipp, 2010). U skladu s ovim, autorica Susan Harter (1982, 1999, 2005) predložila je hijerarhijski i multidimenzionalan model samopoštovanja prema

kojem se na vrhu ovog modela nalazi globalno samopoštovanje kojeg čine ukupne procjene vlastite vrijednosti. Dimenzije koje određuju globalno samopoštovanje su: školske kompetencije, tjelesne kompetencije, socijalno prihvaćanje, psihološke osobine i ponašanje (Shaffer i Kipp, 2010).

Autorica Herter (1996) primjećuje da su u dobi od 4 do 7 godine života dječje procjene globalnog samopoštovanja dosta visoke (Mruk, 2006). Međutim, procjene samopoštovanja osmogodišnjaka sve su bliže procjenama drugih ljudi o njima samima, dok u dobi od dvanaest godina mladi počinju formirati vlastita uvjerenja prema kojim formiraju skup unutrašnjih vjerovanja o sebi.

Kada govorimo o utjecaju dobi na samopoštovanje adolescenata, rezultati dosadašnjih rezultata su nejednoznačni. Autor Nottelman (1987) u svojoj longitudinalnoj studiji u kojoj su praćena djeca pri prelasku iz petog u šesti i iz šestog u sedmi razred, uspijeva dokazati samo blagi porast samopoštovanja, dok npr. Wyljev (1979) izvještava da samopoštovanje u odnosu na periode adolescencije ostaje nepromijenjeno (Lacković-Grgin, 1994). Također neki nalazi ukazuju da samopoštovanje opada u srednjoj adolescenciji, dok se rast samopoštovanja ponovo bilježi u kasnoj adolescenciji (Pastor, 2004).

Naši rezultati nisu uspjeli dokazati postojanje statistički značajne razlike samopoštovanja u odnosu na dob. Shodno rečenom slijedi da su naši rezultati u skladu s rezultatima autora Wyljeva (1979) koji nalazi da je samopoštovanje tokom adolescencije relativno stabilno.

Ispitivanje razlike u razini samopoštovanja s obzirom na školski uspjeh ispitanika

Prilikom istraživanja razlika u razini samopoštovanja u odnosu na školski uspjeh ispitanika koristili smo Kruskal-Volisaov test. U Tablici 5. dat je prikaz sredine rangova rezultata na testu samopoštovanja u odnosu na školski uspjeh.

Tablica 5. Sredine rangova u ispitivanju samopoštovanja u odnosu na školski uspjeh ispitanika

	školski uspjeh	N	Sredina ranga
samopoštovanje	Dovoljan	1	1,50
	Dobar	8	17,90
	Vrlo dobar	20	22,15
	Odličan	22	25,80
	Total	51	

Tablica 6. Rezultati Kruskal-Volisaov testa

samopoštovanje	
Chi-Square	4,540
Df	3
p	,209

Uvidom u Tablicu 6. jasno je da ne postoji statistički značajna razlika u razini samopoštovanja u odnosu na prediktorsku varijablu školski uspjeh. Slijedi da mladi bez obzira na školski uspjeh na jednak način evaluiraju sebe. Iako je prvobitno planirano da će školski uspjeh značajno djelovati na samopoštovanje, takvi rezultati u ovom istraživanju nisu potvrđeni.

Dobiveni rezultati nisu u skladu sa rezultatima autora Shavelson i Bolus (1982), Marsh i sur. (1988), Kelly i Jordan (1990), Ross i Parker (1980), Kelly i Colangelo (1984), koji pokazuju da različit uspjeh u školi, kao i u svim drugima za osobu relevantnima aktivnostima, utječe na samopoimanje i samopoštovanje (Zeba, 2006). U školi se nameće imperativ školskog uspjeha koji kasnije određuje komunikaciju roditelj–dijete i nastavnik–učenik, a budući da je kvalitetu komunikacije između djeteta i značajnih drugih određuje samopoštovanje, onda je logično pretpostaviti da će dobre školske ocjene učiniti da ova komunikacija bude prijatnija i za dijete poticajnije. Autori Tomljenović i Nikčević-Milković (2005), također, uspijevaju pronaći pozitivnu povezanost između samopoštovanja i školskog uspjeha, odnosno djeca slabijeg školskog uspjeha u prosjeku su imala niže rezultate na skalama samopoštovanja. Niži školski uspjeh često donosi osude okoline, zabrane od strane roditelja, a ponekad i izolaciju od strane vršnjaka. Često se školski uspjeh pripisuje isključivo intelektualnim snagama djeteta, tako da dijete koje ne uspijeva ostvariti dobar školski uspjeh često se smatra inferiornim, nezrelim ili nedovoljno sposobnim. Logično, ovakav stav prema djetetu koji ima slabiji školski rezultat ne pogoduje razvoju samopoštovanja. S druge strane, školski uspjeh se često vezuje za kasnije bolji profesionalni uspjeh, što također pozitivno djeluje na djecu koja uspijevaju ostvariti dobar uspjeh u školi. Također, opće je poznato da se djeca boljeg školskog uspjeha u školi češće bivaju birana za vođe grupa, timova što im također omogućuje bolju socijalnu interakciju i razvoj socijalnih vještina. Autor Coopersmith (1967) nalazi značajnu pozitivnu povezanost ($r = .30$) između globalne mjere samopoštovanja i školskih ocjena. Slično, i autor Burns (1982, prema Lacković-Grgin, 1994) navodi rezultate longitudinalnog istraživanja koji ukazuju na to da je povezanost mjere općeg samopoštovanja i školskih postignuća najizraženija u srednjoj školi, a nakon napuštanja škole značaj tih postignuća za samopoštovanje opada.

Naši rezultati nisu u skladu s prikazanim nalazima, odnosno dobiveni rezultati ne pronalaze razlike u samopoštovanju mladih različitog školskog uspjeha. Nekoliko je mogućih objašnjenja za ovakve rezultate. U doba adolescencije uslijed razvoja sposobnosti apstraktnog mišljenja, u evaluaciji samoga sebe mlada osoba uključuje mnogo više izvora u odnosu na raniji period. Dok je nekada kvaliteta interakcije s roditeljima bila presudna za razvoj slike o sebi, sada se interakcija s vršnjacima stavlja u prvi plan. Mladi nastoje zadovoljiti pravila grupe kojoj pripadaju, često zanemarujući školske obaveze. Drugo moguće objašnjenje dobivenih rezultata odnosi se na moguće promijenjen stav u vezi sa sistemom vrijednosti adolescenata. Moguće je da u dobi adolescencije neki drugi kriteriji određuju samopoštovanje i razlike u nivou samopoštovanja, a koji se usko ne vežu za školsko okruženje, što je potrebno istražiti u nekim narednim istraživanjima.

LITERATURA

- Bezinović, P., Smojver-Ažić, S. (2000). Negativni odnosi roditelja i agresivnost adolescenata: uloga spola roditelja i spola adolescenata, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, Vol. 36, br. 1, 87-98.
- Burić I., Macuka, I., Šarić, I., Vulić-Prtorić, A. (2008). Samopoštovanje u ranoj adolescenciji, važnost uloge roditeljskog ponašanja i školskog postignuća. *Društvena istraživanja*. Zagreb, Vol. 17; No4-5 (96-97), 887-907.
- Filipović, A. (2002). *Samopoštovanje i percepcija kompetentnosti darovite djece*. Zagreb: Filozofski fakultet, Departman za psihologiju.
- Harter, S. (2012). *Self-perception profile for adolescents: manual and questionnaires*. Universiti of Denver, Department of Psychology.
- Jelić, M., Tomković, M. (2009). Test implicitnih asocijalacija u ispitivanju samopoštovanja, *Psihologijske teme*, Vol. 18; No1, 183-201.
- Justinić, J., Kuterovac Jagodić, G. (2010). Odjeća (ne) čini adolescenata: samopoimanje adolescenata i potrošačka uključenost u kupovinu odjeće s markom. *Društvena istraživanja*. Zagreb, 19, 1/2 (105/106); 187-208.
- Lacković-Grgin, K. (1994). *Samopoimanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lacković-Grgin, K., Božičević, V., Milosavljević, M. (1988). *Problemi adolescenata iz gradskih sredina: (zavisnost tih problema od nekih ličnih, socio-demografskih i interpersonalnih faktora)*. Zadar: Narodni list.
- Lebedina-Manzoni, M., Lotor, M., Ricijaš, N. (2008). Podložnost vršnjačkom pritisku i samopoštovanje kod studenata. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, Vol. 44, br. 1, 77-92.
- Shaffer, D. R. (2009). *Social and Personality Development*, Wadsworth Cengage Learning.
- Shaffer, D. R., Kipp, K. (2010). *Developmental psychology: childhood and adolescence*. Wadsworth Cengage, Canada.
- Pastor, I. (2004). *Samopoštovanje djece s obzirom na dob, spol i mjesto stanovanja*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Tomljenović, Ž., Nikčević-Milković, A. (2005). Samopoštovanje, anksioznost u ispitnim situacijama i školski uspjeh kod djece osnovnoškolske dobi. *Suvremena psihologija*, Vol. 8, br. 1, 51-61.
- Zeba, M. (2006). *Samopoimanje učenika različitog školskog uspjeha*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Zeigler-Hill, V. (2006). Discrepancies between implicit and explicit self-esteem: Implications for narcissism and self-esteem instability. *Journal of Personality*, 74, 119-143.

Amela Abidović
Alida Alihodžić

DETERMINANTS OF SELF-ESTEEM DURING ADOLESCENCE PERIOD

Summary

Self-esteem, as an evaluative aspect of self, is very important in the life of every man, both for his personal and professional success. Global self-esteem was examined by Rosenberg Self-Esteem Scale in a sample of 51 high school students (first and fourth grades). All respondents were from the municipality Zavidovici in Bosnia and Herzegovina. The paper examined the difference in the levels of self-esteem regarding the sex, age and school success. Self-esteem of the study group does not differ with respect to the measured predictors.

Key words: self-esteem, gender, age, school achievement.